

Cietrzew – *Tetrao tetrix*

Znaki szczególne:

- wyraźny dymorfizm płciowy wyrażony odmiennym ubarwieniem i rozmiarem ciała
- charakterystyczny ogon z głębokim wcięciem pośrodku, wygięty w kształcie liry, i z białym podogoniem
- spektakularny przebieg tokowiska i charakterystyczna pieśń godowa

Długość ciała:

samice do 50 cm, samce do 70 cm

Rozpiętość skrzydeł:

samice do 70 cm, samce do 100 cm

Masa ciała:

samice do 1 kg, samce do 2 kg

Upierzenie:

u samców czarne z granatowym, metalicznym połyskiem, z którym kontrastuje biel podogonia oraz pręgi i plamy (tzw. lusterek) na skrzydłach; nad okiem wyraźny czerwony fragment gołej skóry – tzw. róża, szczególnie widoczny w okresie godowym; ogon z głębokim wcięciem pośrodku, wygięty w kształcie liry (do 10 cm u samic i do 15 cm u samców); samica barwy od rdzawo- do złotobrazowej z wyraźnym srebrnoszarym i ciemnobrazowym falistym wzorem, spód i boki jaśniejsze z mniej regularnym prążkowaniem

Inne cechy:

u obu płci nogi krótkie, opierzone po palce – trzy długie i skierowane do przodu, czwarty krótki i skierowany w tył, co doskonale widoczne jest na tropie

ZAGROŻENIA

Zagrożenia naturalne:

- wzrost liczebności drapieżników i wzmagać się ich presja
- zmiany klimatyczne prowadzące do osuszania terenów w zasięgu występowania
- zarastanie otwartych terenów siedlisk w naturalnej sukcesji drzew

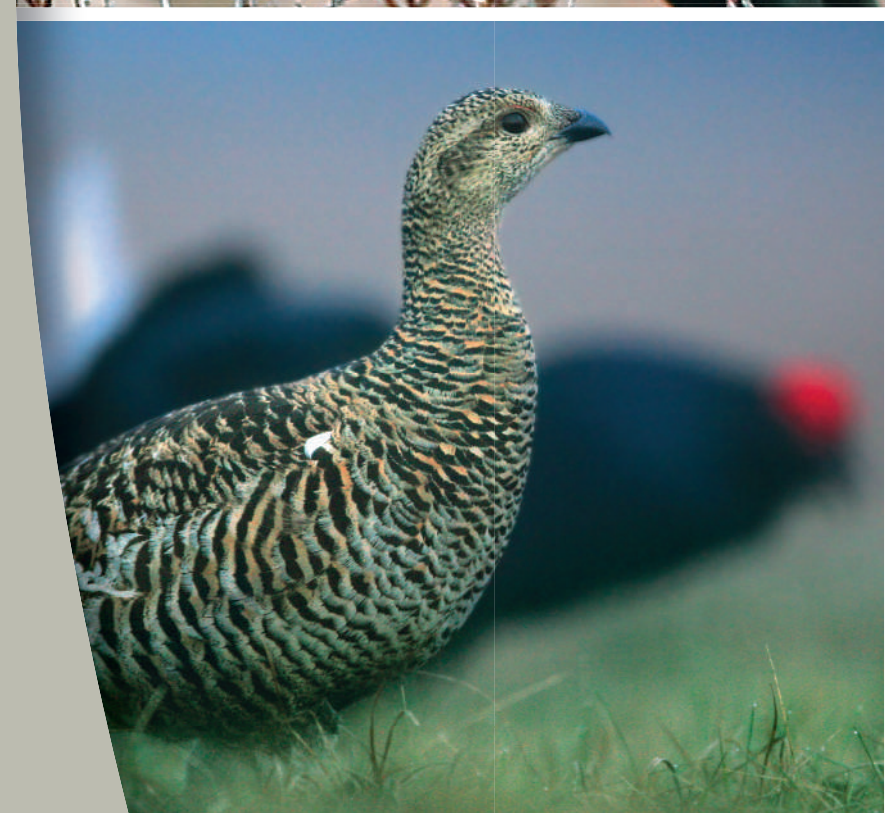
Zagrożenia ze strony człowieka:

- zanikanie powierzchni siedlisk przez osuszanie terenów, zwłaszcza torfowisk, prowadzące do zubożenia szaty roślinnej stanowiącej bazę pokarmową i osłonową
- zalesianie śródlęśnych powierzchni otwartych i półotwartych
- wycinanie zarośli na obrzeżach ostoi gatunku
- zbyt intensywna penetracja ludzka w sąsiedztwie tokowisk i terenów wodzenia młodych – turystyka, zbieranie owoców runa

WYMAGANE DZIAŁANIA

- zachowanie powierzchni otwartych lub półotwartych w lasach, rezygnacja z zalesień nieużytków, usuwanie spontanicznej sukcesji drzew i krzewów na tokowiskach
- wzbogacanie bazy żerowej przez wprowadzenie brzozy, jarzębiny, ochronę borowczysk, odmładzanie wrzosowisk
- zwiększanie uwodnienia torfowisk przez budowę zastawek na rowach odwadniających i wsiedlenie bobrów
- ograniczanie presji człowieka przez okresowe zamykanie szlaków turystycznych i dróg oraz zakaz zbierania owoców runa w sąsiedztwie tokowisk i terenów wodzenia młodych
- na poligonach powrót do przerwy organizacyjnej w ćwiczeniach w kwietniu, czyli w szczycie toków
- opóźnianie terminu rozpoczęcia użytkowania łąk i pastwisk będących miejscami lęgów (rekompensaty dla rolników)
- zaprzestanie introdukcji bażantów w rejonach występowania cietrzewi
- redukcja liczebności drapieżników, szczególnie lisów, kun, jenotów, kruków
- badania i monitoring preferencji siedliskowych, rozmieszczenia i liczebności, wpływu struktury krajobrazu i siedliska oraz sukcesów lęgowych i zmienności genetycznej krajowej populacji

Cietrzew

PODSTAWOWE WIADOMOŚCI

Cietrzew zasiedla kompleksy leśne zlokalizowane na terenach podmokłych w bezpośrednim sąsiedztwie łąk, upraw leśnych, bagien oraz halizn poligonowych i nieużytków. Najchętniej bytuje na rozległych obszarach podmokłych łąk, na torfowiskach oraz na nieużytkach w dolinach rzek. W górach zasiedla przede wszystkim lasy przerywane haliznami i torfowiskami.

Cietrzewie są aktywne w dzień, większą część życia spędzają na ziemi, zimą również na drzewach. Najchętniej przemieszczają się po ziemi. Zrywając się do lotu, łopocą skrzydłami, przelatują na rozpostartych skrzydłach, od czasu do czasu uderzając nimi dla podtrzymania lotu. Potrafią utrzymać się na wodzie, ale dobrowolnie nie pływają. Chętnie korzystają z kąpiei słonecznych i pyłowych. Noc spędzają na ziemi – w trawach, na wrzosowiskach, pod krzewami itp. Nocują też na drzewach, a zimą w wygrzebanych w śniegu jamkach.

Toki trwają od połowy marca do początków czerwca. Jesienią odbywają się dodatkowe toki pozorne. Ich areną są śródlęgowe halizny, torfowiska lub łąki, a nawet oziminy. Przybywa tam do kilkunastu (czasem kilkudziesięciu) samców, które prowadzą rytualne walki o miejsca w centrum tokowiska, gdzie zlatują się samice, by wybrać partnerów.

Samce tokują od brzasku, wydając charakterystyczne odgłosy, zwane czuszykaniem i bełkotaniem. Czuszykają wszystkie koguty, a ich odgłos słyszalny jest z odległości kilometra. Bełkotanie słychać z odległości do 3–4 km. Przypomina odgłos bulgotania wody w garnku, a z daleka gruchanie gołębia i jest wydawane jedynie przez koguty aktywnie uczestniczące w tokach.

Na przełomie kwietnia i maja samice się niosą. W pełnym zniesieniu składają 6–14 jaj i wysiadują samotnie przez 24–26 dni. Nieliczne zniesienia powtórne mają miejsce, gdy pierwszy lęg został zniszczony w początkowej fazie lęgów. Gniazda zakładane są nawet kilka kilometrów od tokowiska. Stanowi je wygrzebany w ziemi płytki dołek, skąpo wyścielony źdźbłami, ukryty w trawie, wrzosach lub pod osłoną krzewu lub jałowca. Młode wykluwają się od czerwca do początków lipca. Po dwóch tygodniach zaczynają latać, a w wieku 4–5 miesięcy osiągają dorosłą masę.

W pierwszych tygodniach życia podstawą pożywienia piskląt jest pokarm zwierzęcy, przede wszystkim małe owady. Z czasem wzrasta udział roślin. W diecie dorosłych dominują rośliny – pędy i liście roślin zielnych, krzewinek i krzewów, ale latem ich dieta wzbogacana jest pokarmem zwierzęcym.

Jesienią podstawą są jagody i pędy borówek, owoce i listki żurawiny, owoce jałowca, dzikiej jaskini, głogu i kalin, nasiona traw i roślin uprawnych, a nawet żołędzie, zimą zaś pączki brzozy, olchy i wierzyby, a lokalnie także igły i pąki drzew i krzewów iglastych – sosny, modrzewia, jodły oraz jałowca. W okresach beźśnieźnych również pędy borówek i jagody żurawiny. W górach ważnym uzupełnieniem pokarmu są pąki jarzębiny i dzikiej róży.

Generalnie jest gatunkiem osiadłym, szczególnie przywiązany do miejsc toków i lęgów, ale młode ptaki – zwłaszcza samice – koczują i osiedlają się w okolicy sąsiednich tokowisk lub dalej. Przemieszczania te odbywają się późną jesienią i wczesną wiosną, średnio na odległość do 25 km, a niekiedy nawet 50–100 km.

Tam, gdzie występowanie cietrzewia pokrywa się z występowaniem głuszca, spotykane są skrzekoty – bezpłodne mieszańce tych gatunków, u których matką skrzekotów jest przeważnie samica głuszca, a ojcem samiec cietrzewia.

ZWIERZĘTA CHRONIONE

Cietrzew zamieszkuje lasy północnej i środkowej Eurazji od regionów Szkocji i Anglii po północno-wschodnie Chiny i północne rejony Korei. W Polsce nieliczny ptak lęgowy zasiedlający północno-wschodnią, wschodnią i południową część kraju. Do najważniejszych jego ostoi należą populacje parków narodowych: Biebrzańskiego, Karkonoskiego i Tatrzańskiego oraz mniej liczne w Babiogórskim, Gorceńskim i Poleskim. Szacowana liczebność zawiera się w granicach 2000 osobników.